त्रयोदशः पाठः

लोकमङ्‌गलम्

असतो मा सद्‌गमय।

तमसो मा ज्योतिर्गमय।

मृत्योर्माऽमृतं गमय।।

बृहदारण्यकोपनिषद् (1.3.28)

यथा द्यौश्च पृथिवी च न बिभीतो न रिष्यतः।
एवा मे प्राण मा बिभेः।।

अथर्ववेदः (2.51.1)

यत् स्वप्ने अन्नमश्नामि न प्रातरधिगम्यते।
सर्वं तदस्तु मे शिवं नहि तद् दृश्यते दिवा।।

अथर्ववेदः (7.101.1)

सर्वस्तरतु दुर्गाणि सर्वो भद्राणि पश्यतु।
सर्वः कामानवाप्नोतु सर्वः सर्वत्र नन्दतु।।

विक्रमोर्वशीयम् (5.25)

शब्दार्थाः

असतो	–	असत्/बुराई से	from evil/non-existent
सद्	–	सत्/अच्छाई	virtuous/good/ existent
तमसो	–	अंधकार से/अज्ञान से	from darkness/ ignorance
गमय	–	ले चलो	take to
मृत्योः	–	मृत्यु से	from death
अमृतम्	–	अमरत्व को	towards immortality
द्यौः	–	अंतरिक्ष, द्युलोक	heaven/sky
बिभीतः	–	डराते हैं	frighten
रिष्यतः	–	दुःख देते हैं	pinch/give pain
बिभेः	–	डरो	be afraid
एवा	–	ऐसे ही	in the same way
अश्नामि	–	खाता हूँ	consume
अधिगम्यते	–	प्राप्त होता है	is acquired
अस्तु	–	हो	let it be
शिवम्	–	कल्याणकारी	good/beneficial
दृश्यते	–	दिखता है	is seen
दिवा	–	दिन	day
दुर्गाणि	–	कठिनाईयों को	difficulties
तरतु	–	पार करे	may get away
भद्राणि	–	कल्याणकारी	beneficial
पश्यतु	–	देखें	may see

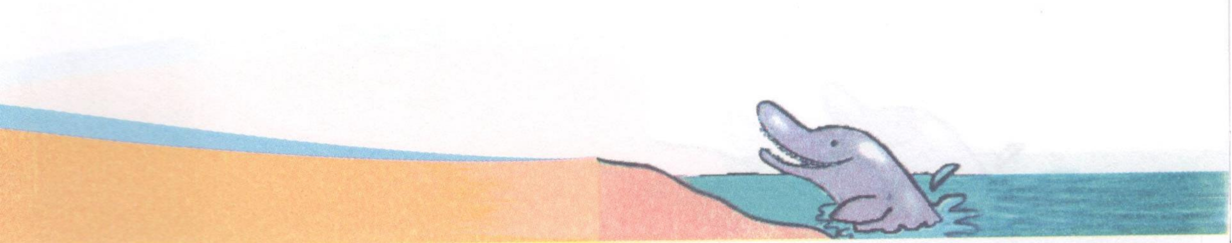

कामान्	–	कामनाओं को	desirable objects
अवाप्नोतु (अव+आप्नोतु)	–	प्राप्त करें	may find
नन्दतु	–	प्रसन्न रहें	may be pleased
सर्वत्र	–	सब जगह	everywhere

अभ्यासः

1. उच्चारणं कुरुत-

ज्योतिर्गमय	द्यौश्च	अन्नमश्नामि
प्रातरधिगम्यते	सर्वस्तरतु	दुर्गाणि
वृहदारण्यकोपनिषद्	कामानवाप्नोतु	भद्राणि

2. सर्वान् मन्त्रान् श्लोकं च सस्वरं गायत।

3. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

(क) दुर्गाणि कः तरतु?

(ख) सर्वत्र कः नन्दतु?

(ग) कौ न बिभीतः?

(घ) असतो मा कुत्र गमय?

4. उदाहरणानुसारं पदानि रचयत-

लोट्लकारः	लट्लकारः	लोट्लकारः	लट्लकारः
तरतु	तरति	क्रीडतु	....
पश्यतु	....	हसतु	....

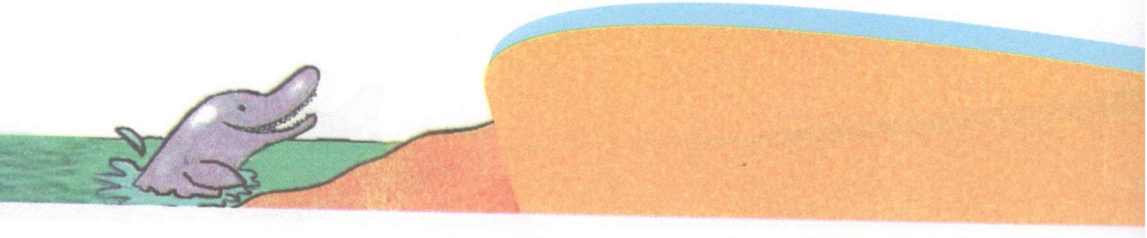

नन्दतु	....	आनयतु	....
नृत्यतु	....	नयतु	....
अस्तु	....	धावतु	....
गच्छतु	....	लिखतु	....

5. विलोमपदानि योजयत–

क	ख
प्रातः	सर्वत्र
दिवा	स्वप्ने
जागरणे	सायम्
एकत्र	ज्योतिः
तमः	रात्रिः

6. मञ्जूषातः उचितम् अव्ययपदं चित्वा रिक्तस्थनानि पूरयत–

न	च	यथा	एव	मा

(क) .... देशः तथा वेषः।

(ख) माता पिता .... शिशून् पालयतः।

(ग) श्रम .... जयते।

(घ) महात्मा गाँधी सत्यं .... अत्यजत्।

(ङ) गर्वं .... कुरु।